

EREVNA

Årg. VII

N:r 2

1950

Innehåll

Gamla Testamentet om Getsemane. Några antydningar. Av Erik Petrén.	49
Något om gemenskap med Kristus. Av Efr. Engström.	57
”Barmhärtighetens mått” och ”domens mått”.1 Av chefsbibliotekarie dr. phil. Rafael Edelman.	65
Innehållsförteckning.	74

Innehållsförteckningen i slutet av häftet och sidhänvisningar i texten enligt originaltexten.

Gamla Testamentet om Getsemane.

Några antydningar.

Av Erik Petré.

Alltid när vi tänker på det sista dygnet av Jesu jordeliv, det som börjar med nattvardens instiftande och som slutar med Jesu gravläggning, måste vi ha i minnet påsklovsångens ord »Detta är den dag, som Herren har gjort; låtom oss på den fröjdas och vara glada» (Ps. 118:24). Detta är summan av GT:s undervisning om Jesu sista dygn. GT ger också kunskap om innebörden i många av enskildheterna i Jesu lidandes historia. Det gäller inte minst stunden i Getsemane.

I.

Liksom Psaltarens 22 psalm alltid har varit den kristna församlingens långfredagspsalm, har det som Jesus känner och erfar i Getsemane ansetts komma till uttryck i den 88 psalmen. Det dominerande draget i bilden är ensamhet och övergivenhet. V. 6 »Jag är övergiven bland de döda» för tanken till lärjungarna, som icke förmådde vaka, eftersom »deras ögon voro förtyngda»; att utreda sammanhanget här tillkommer den som i grund känner de judiska föreställningarna om döden och allt som berör den. Den menige bibelläsaren får nöja sig med att konstatera att sammanhanget finns.

Ensamheten i Getsemanepsalmen kommer tillbaka i själva anslaget till Ps. 22, de av Jesus på korset citerade orden »Min

Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?», men i fortsättningen förändras denna och mynnar ut i en seger- och lov-sång: »Då skall jag förkunna ditt namn för mina bröder, mitt i församlingen skall jag prisa dig ... Genom dig skall min lov-sång ljuda i den stora församlingen; mina löften får jag infria inför dem som frukta honom.» På Golgata är segern redan vunnen, Jesu kors är hans segerstod; detta är den ena stora olikheten mellan Getsemane och Golgata. Den andra ligger i att långfredagens händelser utspelas i fullt dagsljus och »inför allt folket». Från det ögonblick då Jesus häktas till hans död ökas ständigt skarorna omkring honom och publiciteten kring vad som händer med honom. När han hänger på korset, är verkligen »den stora församlingen» församlad runt omkring honom. Ännu i dag kan Kyrkan sägas vara församlad kring korset: »skåder, skåder nu här alle». Långfredagen är en av kyrkoårets hörnstenar och dess gudstjänster höra till årets mest besökta. I Getsemane är Jesus alltjämt ensam. Och det har kanske sina skäl. Där orkade inte ens hans allra närmaste följa honom.

Ett fortsatt studium av vad Skriften lär om det som händer i örtagården kan kanske ge oss en aning om varför det måste vara så.

II.

Evangelisten Johannes anknyter ibland till GT genom att i sin egen framställning infoga ett ur Skriften hämtat uttryck eller ord. En sådan anknytning ha vi i evangeliets första ord »I begynnelsen», som äro hämtade från Första Moseboks första kapitelns första vers. På detta sätt fogar evangelisten in hela GT i sin egen skrift, han anger GT som sin förutsättning, och samtidigt antyder han en sorts identitet mellan GT och Evangeliet: båda handla egentligen om det samma.

En anknytning av samma typ och av motsvarande räck-

vidd ha vi i det 18 kapitlets första vers: »När Jesus hade sagt detta, begav han sig med sina lärjungar därifrån och gick över bäcken Kidron till andra sidan. Där var en örtagård, och i den gick han in med sina lärjungar.» Uttrycket »gick över bäcken Kidron» är ett citat från 2 Samuelsboken 15:23, där det berättas, hur David, konungen, flyr österut mot öknen undan sin son Absaloms uppror. Evangelisten hänvisar oss på detta sätt till att ur berättelsen om vad som händer David under vistelsen öster om bäcken Kidron hämta en utförligare undervisning om innebörden av Jesu upplevelser öster om bäcken Kidron än den som hans egen och synoptikernas framställning rymmer.

Det är i sin egenskap av konung över det odelade Israel, därtill smord av Herrens profet, som David är en förebild av Jesus och därmed har intresse ur nytestamentlig synpunkt. Vi ha att studera vad som enligt Skriften händer Israels Konung på andra sidan bäcken Kidron. För tydlighets skull kunna vi markera vissa punkter i händelseförloppet. 1. Uppror mot konungen har brutit ut; det är kungamakten striden gäller. 2. Upprorsmakare är en av konungens egna söner. 3. Med konungen går över bäcken Kidron »allt folket», d.v.s. de som förblivit den rätte konungen trogna. 4. Det är under konungens vistelse österut, utanför staden, som avgörandet i striden faller. 5. När David efter striden hämtas och föres in i staden är det för att återinsättas som konung.

Insatt i det nytestamentliga sammanhanget skulle detta punkt för punkt kunna betyda ungefär följande.

1 och 2. Vid själva situationen, Satans uppror mot Gud, behöva vi inte här uppehålla oss, inte heller vid frågorna, hur det kommit därhän eller vem Satan till sitt ursprung är. Det kan räcka att påminna om att den enda människa som Jesus direkt kallar »en djävul» och därmed låter representera Satan själv, är en av dem som han själv har utvalt och fostrat, en av de tolv, den som förrådde honom.

3. Jesus går in i örtagården »med sina lärjungar». De elva stå här för »allt folket»; de äro i detta ögonblick det Israel som förblivit sin rätte Herre och Konung troget.

4 och 5. Den avgörande striden mellan Jesus och Mörkrets Furste står redan i Getsemane, här vinnes segern, och allt det som sedan händer är blott att segern fullföljes. Detta betyder ingalunda, att det senare skedet är betydelselöst; att icke fullfölja segern vore det samma som att ge upp striden och låta sig besegras, vidare är det först genom fullföljandet som segern blir uppenbar. I fråga om David se vi det tydligt: om han icke droge in i Jerusalem och offentligt och officiellt bleve återinsatt som konung, vore hans seger förgäves. För Jesu del skulle detta innebära, att när han, omgiven av de judiska rätts-tjänarna och den romerska vakten, återvänder till staden är detta en konungs återintåg i sin huvudstad och att det som sedan följer är den fest med vilken han återinsättes i sin konungliga värdighet. Med denna tolkning av förhållandet mellan Getsemane och Golgata stämmer både att Jesus vid flera tillfällen talar om sin korsfästelse som en upphöjelse och att han efter Getsemane öppet bekänner sig som Messias och Konung inför såväl översteprästen som Pilatus. Den ger också en bakgrund till olikheten i Jesu uppträdande i Getsemane och hela tiden därefter. I örtagården kommer han i svår ångest och vända, men när han sista gången väcker de sovande lärjungarna är han lugn och klar som den som har kämpat en strid till slut och förblir så även under den svåra kroppsliga smärtan på korset. Detta skulle också bestyrka tolkningen av Jesu rop »Min Gud, min Gud, varför har du övergivit mig?» såsom innehållande även en seger- och lovsång. Vidare, om det är i Getsemane som Mörkrets alla makter storma an mot Jesus och försöka besegra honom, är det då underligt om det blir för mycket för svaga människor, om de inför den våldsamma urladdningen falla tillbaka på den mänskligaste av alla reaktioner, trötthet, om de helt enkelt inte orka? Denna syn på Getsemane gör också

originaltextens imperativ i Matt. 26:45 och Mark. 14:41 begriplig. Om striden är över och avgörandet har fallit, då kan det vara på sin plats med en uppmaning att sova och vila sig, lika väl som Jesus vid inträdet i örtagården uppmanar sina närmaste vänner att vaka och bedja med honom.

Av korset, det yttre, synbara lidandet få vi vår del, vi få ta vårt kors på oss och följa Jesus, men in i örtagårdens mörker och den avgörande kampen mot ondskans makter förmå vi icke följa honom. I den svåraste, den avgörande stunden i sitt liv är Jesus ensam. Dock icke helt.

III.

En modern lärobok karakteriserar Jesu uppdrag med orden: »Han var folkledare och därtill en sådan med den största uppgift, som en folkledare någonsin haft: att leda sitt folk undan den stundande vredesdomen och in i det nya Gudsriket». Ur den synpunkt som här framhävs är Getsemane stunden före uppbrottet. Vredesdomen går Jesus själv ensam igenom i syndares ställe, men ännu en punkt måste passeras, innan vägen till Löftets Land ligger öppen: den lekamliga döden. Genom denna går Jesus före och allt folket efter.

I 1 Korintierbrevets 10 kapitel utgår Paulus från att ökenvandringen mellan Röda havet och Jordan är en förebild av det kristna livet mellan dopet och den lekamliga döden. Jordan är gränsen, som ovillkorligen måste passeras av den som skall komma in i Löftets Land. Situationen omedelbart före övergången skildras i Josuas första kapitel: »Efter HERRENS tjänare Moses död sade HERREN till Josua, Nuns son, Moses tjänare: 'Min tjänare Mose är död; så stå nu upp och gå över denna Jordan, du med allt detta folk, in i det land som jag vill giva dem, giva åt Israels barn ...'»

Redan identiteten mellan Josuas namn och Jesu antyder, att liksom individen Mose som ledare för Israel följdes av in-

dividen Josua, så avlöses Mose i betydelsen Lagen eller, för att tala med Paulus, dödens ämbete av Jesu tidsålder, av Andens ämbete, kort sagt det Gamla förbundet av det Nya. Också uttrycket »min tjänare Mose är död» påminner om Paulus' ord om den kristnes situation; lagen är helig och budordet heligt och rättfärdigt och gott (Rom. 7:12) — den är ju Guds lag, den är »Guds tjänare» — men den kristne har dött bort från lagen, står icke mer under den (Rom. 6:14, 7:6, Gal. 2:19), han lever icke längre i lydnad under lagen utan i Kristi lydno, icke Mose utan Jesus är hans ledare.

Jesu situation i Getsemane är, andligt sett, densamma som Josuas före övergången av Jordan, ledarens som står inför uppgiften att föra Guds folk in i det utlovade landet. Detta ger åt det som här säges om och till Josua ett särskilt intresse för den nytestamentlige läsaren.

Redan från början kallas Josua för Moses tjänare och i fortsättningen uppmanas han att »i alla stycken hålla den lag, som min tjänare Mose har givit dig, och göra efter den; vik icke av därifrån, vare sig till höger eller till vänster; ... Låt icke denna lagbok vara skild från din mun; tänk på den både dag och natt, så att du i alla stycken håller det som är skrivet i den och gör därefter;» Nu veta vi att Jesus ensam i alla stycken har hållit Moses lag, han ensam är utan synd (Hebr. 4:15), ja, han har kommit just för att fullborda lagen (Matt. 5:17) och detta inte endast i meningen av ett efter lagen fullkomligt rättskaffens människoliv (Rom. 5:19) utan också däri, att han varit uppfyllelsen av de löften som Gud givit i lagen. Till löftesuppfyllelsens gärningar hör, att han, »som icke visste av någon synd, honom har han för oss gjort till synd» (2 Kor. 5:21) och att han har lyft syndens lön, som är döden (Rom. 6:23). Men eftersom han är utan synd och alltså utan tvång och av fri vilja har gått in under döden, har denna ingen varaktig makt över honom, och så har han blivit den, i vars lydnad och efterföljelse vi kunna gå genom döden till Livet.

Tillämpade på Jesus i Getsemane betyda alltså orden till Josua, dels att han nu skall fullborda lagen genom att gå in under det straff som lagen utmäter för synden, nämligen döden, dels att han skall uppfylla Guds i lagen givna löfte och föra hans folk tvärs igenom döden till det eviga Livet. Som den sanna människa Jesus är, ängslas han inför denna uppgift — enligt Luk. 12:50 och Joh. 12:27 ängslas han redan i förväg. I Getsemane går han tre gånger bort för sig själv och ber i svår ångest. Liksom Skriften innehåller uppdraget, ger den också det mot uppdraget svarande löftet. Tre gånger upprepas Herrens ord till Josua: »var frimodig och oförfärad!» Det finns en väg som leder till Livet, det är den som går rakt igenom; den som viker från den ett steg vare sig till vänster eller till höger är förlorad; »den port är trång, och den väg är smal, som leder till livet». I själva verket kunna i orden till Josua uppdrag och löfte icke skiljas ut från varandra: »Ingen skall kunna stå dig emot i alla dina livsdagar; såsom jag har varit med Mose, så skall jag ock vara med dig; jag skall icke lämna dig eller övergiva dig. Var frimodig och oförfärad: ty du skall utskifta åt detta folk såsom arv det land, som jag med ed har lovat deras fäder att giva dem. Allenast må du vara helt frimodig och oförfärad till att i alla stycken hålla den lag, som min tjänare Mose har givit dig, och göra efter den; vik icke av däriifrån, vare sig till höger eller till vänster; på det att du må hava framgång i allt vad du företager dig. Låt icke denna lagbok vara skild från din mun; tänk på den både dag och natt, så att du i alla stycken håller det som är skrivet i den och gör därefter; ty då skola dina vägar vara lyckosamma, och då skall du hava framgång. Se, jag har bjudit dig att vara frimodig och oförfärad; så var nu icke förskräckt eller försagd. Ty HERREN, din Gud, är med dig i allt vad du företager dig.» Orden äro riktade till Josua, Nuns son; de kunde lika gärna gälla Jesus i Getsemane och göra det kanske också. Om så är, har

Jesus i Getsemane, liksom i öknen när han frestas, vid sin sida Skriften. Så till vida är hans ensamhet icke absolut.

Så sluter sig Ordets cirkel; löfte kan icke skiljas från uppdrag, icke fullbordan från löfte. »I rannsaken skrifterna, därför att I menen eder i dem hava evigt liv; och det är dessa som vittna om mig» (Joh. 5:39).

Något om gemenskap med Kristus.

Av Efr. Engström.

I Joh. 1:1-3 står det: »I begynnelsen var Ordet, och Ordet var hos Gud, och Ordet var Gud. Detta var i begynnelsen hos Gud. Genom detta har allt blivit till, och utan det har intet blivit till, som är till.» Och aposteln Paulus skriver i brevet till kolosserna: »Ty i honom skapades allt i himmelen och på jorden, synligt såväl som osynligt, både tronänglar och herrar och furstar och väldigheter i andevärlden. Alltsammans har blivit skapat genom honom och till honom. Ja, han är till före allt annat, och alltsammans äger bestånd i honom.» (Kol. 1:16, 17.) Härav lära vi, att allt skapat har sin tillvaro från Kristus och är alltjämt till genom honom. Och detta gäller inte endast det andliga utan ock det materiella. Det är hans vilja vi möta i de s.k. naturlagarna. Det är han, som kommer solen att överstråla vår jord med ljus och liv. Det är han, som kommer skördarna att växa och mogna. Genom honom ha världen och människosläktet, de goda änglarna och himmelen, ja, även de onda andarna och helvetet bestånd. »Alltsammans äger bestånd i honom.» (Apg. 17:25, Hebr. 1:3.)

Den gemenskap allt skapat har med Kristus är *tillvaro*. Den icke förnuftiga delen av skapelsen har tillvaro enligt Kristi vilja. Men härvid måste vi komma ihåg, att skapelsen för syndafallets skull råkat i träldom under förgängelsen. Änglarna och människorna utrustades i skapelsen med andlig frihet, och denna upphäves icke därigenom att de äga tillvaro genom Kris-

tus. Men genom synden har den mänskliga viljan blivit »benägen till det onda och oförmögen till det goda». (1 Mos. 1:27, 3:17, Rom. 8:20, 21, 1 Kor. 2:14.)

Det var dock inte allenast tillvarons utan ock *livets* gåva, människan erhöll av Kristus vid skapelsen. Att i denna mening äga liv är att stå i livsförening med Kristus genom hans Ande och vara delaktig av Guds natur. Härom står det i Joh. 1:4: »I det (Ordet, Kristus) var liv och livet var människornas ljus». Och där den Helige Ande är såsom livsgemenskapens Ande, där är ock Kristus själv. Genom denna livsförening ägde människan före fallet både kunskap om Guds vilja såväl som ock vilja och förmåga att fullfölja den. Efter fallet kan hon endast genom det yttre ordet — med vilket Anden och Kristus följa — återfå livsgemenskapen. (Vish. 2:23, Ps. 8:6, 2 Petr. 1:4, Gal. 2:20, 1 Kor. 12:3.)

Gud förenade således människan med sig medels tvenne band, tillvarons och livets. Tillvarons band kunde människan icke bryta, ty detta behöll Gud i sina händer allena. Livets band däremot kunde hon bryta, och det bröts av henne och Gud i syndafallet. Därvid trädde hon ock i gemenskap med Djävulen. Hon tillbringar såsom fallen i synd sin tillvaro i död: skild från Gud. 1 Mos. 2:17, Joh. 8:44, 45. I Ef. 2:1 skriver aposteln: »Så har han ock gjort eder levande, eder som voren döda genom överträdelser och synder.» På den tid, då efesierna varit »utan Kristus», hade de således tillbringat sin tillvaro i död. Sedan de blivit förenade med Kristus, tillbringade de sin tillvaro i liv. Så talar Herren.

Den fallna, fördärvade och Gudsfiendliga människan hade förlorat både vilja och förmåga att åter komma i livsförening med sin skapare. Men nu uppenbarades Guds hjärtelag emot henne. Han kunde inte låta henne förbliva skild från sig, en syndens slav i Djävulens gemenskap under dödens herravälde. Guds eviga rådslut om människans frälsning till ny livsgemen-

skap med sig trädde nu i dagen. Sonen är icke allenast den, genom vilken Fadern skapat världen. Han är ock den, genom vilken Gud frälst världen. Och denna frälsnings medel var — livsgemenskap. »Guds egen Son blev mänskobarn att vi Guds barn må bli.» Han iklädde sig vår natur för att rättsligen kunna ikläda sig vår skuld. Uti *människoblivandet* trädde han uti blodsgemenskap med både jude och hedning. I »syndigt köttets gestalt» trädde han i görande och lidande lydnad för oss in under den av oss brutna lagen. Genom sig själv verkställde han en rening från våra synder: syndaskulden är gäldad utav vår »bördeman». »Från himmelen hälsad Han framgår i glans, Och världen är frälsad, Och segern är hans.» Gud kan nu förbli Gud och hos *syndare* verka ånger och tro. Synden är ej längre för syndaren ett hinder att få träda i och stå uti livsgemenskap med Gud. Uti den gemenskap Guds Son i sin försoningskropp stod till vårt släkte föddes den »rättfärdiggörelse, som medför liv». Härigenom är Kristus ock huvudet för församlingskroppen, uti vilken syndare, genom nådemedlens verkan, träda i livsförening med Frälsaren. (Läs 1 Tim. 3:16. Se ock Luk. 3:23-38, Gal. 4:4, 5, Hebr. 2:14-16, 10:5-10, 1 Kor. 7:23, Kol. 1:22, 18, Rom. 4:25, 5:18, 3:26, Luk. 24:47, Apg. 11:18.)

Samme Gud som skapat och återlöst människan har ock givit oss försoningens ämbete och försoningens ord. Uti nådemedlen — ordet och sakramenten — innebor Gud och genom dem träder han i livsförening med människan till »rättfärdighet och till helgelse och till förlossning». Här möta vi således en ny form av gemenskap, *nådemedelsgemenskapen*. Denna gemenskaps upprättande är den Helige Andes verk genom nådemedlen och sker enligt »Guds ord och löfte» — icke anorlunda eller hur som helst således. (2 Kor. 5:18-20, Joh. 6:63, Rom. 1:16, 10:17.)

Detta nya förhållande mellan Kristus och syndaren kallas i

skriften oftast *tro*, men det beskrives ock med andra ord och med bilder.

Vi veta, att där tron är, där är ock den, som verkat och uppehåller tron, närvarande. Där tro på Kristus är, där äro således både den Helige Ande och Kristus närvarande, ty tron är ett Guds verk och innebär Kristusgemenskap. Joh. 6:29, Ef. 2:8. Om tron såsom förening med Kristus säger Luther i sin utläggning av Gal. 2:20: »Därför måste man lära rätt om tron, nämligen att du genom densamma så införlivas med Kristus, att av dig och honom blir liksom en enda person, som icke kan söndras utan beständigt hänger vid honom, så att du med viss förtröstan kan säga: Jag är Kristus, det är, Kristi rättfärdighet, seger, liv m.m. tillhöra mig; och Kristus å sin sida må säga: Jag är denne syndare, det är, hans synder, död m.m. äro mina, emedan han är fäst vid mig och jag vid honom. Ty vi äro genom tron förenade till ett kött, såsom det heter i Ef. 5:30: 'Vi äro lemmar av hans kropp, av hans kött och av hans ben'.» — Denna medvetna frälsande tro är den fördömmelsevärde, förloerade, oförmögne syndarens längtan efter syndernas förlåtelse under åkallan av Jesu namn. Tron pendlar mellan enbart hjärtats längtan efter nåden och visshet om att äga densamma. (Luk. 7:37, 38, 47, 18:13, 14, Rom. 10:13, Apg. 22:16, Rom. 8:38, 39.)

Livsföreningen mellan Kristus och den kristne är hos denne dels omedveten och dels medveten. Professor A. H. Strong skriver om denna gemenskap: »Skrifterna förklara, att genom Guds verk konstitueras en förening mellan själen och Kristus. Denna är till sin beskaffenhet skild ifrån Guds samverkan i skapelsen och försynen med alla andra ... och är en förening av liv, i vilken den mänskliga anden, som därunder är i full besittning av sina individuella personliga egenskaper, är genomträngd och förnyad av Kristi Ande samt är oförklarligt gjord till ett med honom och blir så en medlem och del av den

förnyade, troende och rättfärdiggjorda mänsklighet, av vilken Kristus är huvudet ... Vi må vara omedvetna om denna förening med Kristus ... likväl är denna den verkliga källan och förutsättningen för vårt liv.»

Den gemenskap med Frälsaren, som ligger under medvetandets gräns emot den omedvetna delen av själslivet, må kanhända jämföras med de livsfunktioner hos människan, vilka inte regleras av förstånd och vilja (t.ex. andning, blodomlopp, matsmältning), men av vilka livet dock är helt beroende. Den medvetna gemenskapen, som tager sig uttryck i ordets omfattande genom tron, tillhör ju det mänskliga tänkandet och viljandet. Då den omedvetna föreningen, som är betingelsen för liv, kan finnas hos spädbarn, lekamligen sovande, sinnesslöa, kristna som tillfälligt förlorat förståndets rätta bruk m.fl., kan den medvetna gemenskapen finnas endast där en människa kan fatta evangelium och vänder sig till Frälsaren. Den omedvetna är livets gestalt, då människan är i medvetet och handlande tillstånd, således.

Skriften talar om gemenskapen mellan Kristus och den kristne även på följande sätt. — Den kristne är i Kristus, Joh. 14:20, Rom. 6:11, 8:1, 2 Kor. 5:17, Ef. 1:4, 2:13, Gal. 3:26, 27. — Kristus är i den kristne, Joh. 14:20, Rom. 8:9, 10, Gal. 2:20, 1 Kor. 10:16. — Fadern och Sonen bo hos den kristne, Joh. 14:23, Ef. 3:17, 1 Joh. 4:16. — Såsom Kristus lever genom Fadern, så lever den kristne genom Kristus, Joh. 6:53, 56, 57, 1 Kor. 10:16, 17, 1 Joh. 1:3. — Den kristne är en ande med Herren, 1 Kor. 6:17, 19, Rom. 8:26. — Föreningen mellan vinträdet och grenarna, Joh. 15:1-10, Rom. 6:5, 11:24, Kol. 2:6, 7. — Föreningen mellan grund och byggnad, Ef. 2:20-22, Kol. 2:7, 1 Petr. 2:4, 5. — Föreningen mellan man och hustru, Rom. 7:4, 2 Kor. 11:2, Ef. 5:31, 32, Uppb. 19:7, 22:17.

Frågan: Gives även omedveten frälsande tro? sammanfaller med frågan: Kan människan stå i livsgemenskap med Frälsa-

ren även då hon är ett spädbarn eller är i omedvetet eller medveten tillstånd? — Förhållandet mellan Herren och den troende får icke betraktas såsom vore det av *enbart* juridisk beskaffenhet. Det är framförallt ett förhållande av livsgemenskap. I Rom. 8:9 står det: »Men den som icke har Kristi Ande, han hör icke honom till.» Och i Kol. 3:3 heter det: »... edert liv är fördolt med Kristus i Gud.» I den nicenska trosbekännelsen benämnes den Helige Ande: »Herren och livgivaren, som utgår av Fadern och Sonen.» Det är genom den Helige Ande vi hava gemenskap både med Fadern och med Herren Jesus Kristus. Därför heter det ock i den apostoliska välsignelsen: »... den Helige Andes delaktighet vare med eder alla.» Den Helige Ande innebor säkerligen även i den omedvetna delen av själslivet. Han lämnar inte den kristne under t.ex. sömn och medvetenlöshet.

Nu invändes kanhända: Endast via det medvetna själslivet kan det undermedvetna själslivet nås. Härpå svaras: Vad som här kan vara omöjligt för människor, det är möjligt för Gud. (Läs Dan. 2:19, 28, Matt. 1:18-25, 2:12, Apg. 16:9.)

Sanningen om gemenskap med Kristus även då människan ej med förståndet kan fatta och med viljan fasthålla evangelium har djup och vittomfattande betydelse i Guds rike. — Spädbarnet, som är en syndare och därför bär döden i sin person, kan ej föras in i livsförening med Jesus medels medveten tro, vilken ju kommer av ordets hörande. Men Gud har givit oss ett pånyttfödelsens medel även för detta barn, nämligen dopet, genom vilket det undfår Anden och därmed frälsande tro: livsgemenskap med Kristus genom den Helige Ande. Den äldre kristnes tro är icke under t.ex. sömn mera verksam än barnets efter dopet. (Ps. 51:7, Rom. 3:23, 5:12, Ef. 2:3; Rom. 11:24, Tit. 3:4-6, Gal. 3:26, 27, Ef. 5:25, 26, Joh. 3:5, Luk. 1:15, 44.)

Barnet erhåller i dopet andligt liv. Den genom fallet brutna

gemenskapen med Kristus återställs. Men liksom den naturliga födelsen giver liv och barnskap utan att dock skänka medvetande om detta, så gör ock dopet. Till medvetande om sitt naturliga barnskap kommer barnet genom undervisning, som är både praktisk och teoretisk. Till medvetande om sitt barnskap hos Gud kommer det döpta barnet genom kristlig undervisning. »Lärande dem att hålla allt det jag har befallt eder», säger Jesus. Uti moderlivet lever barnet ej genom att äta utan står i direktförbindelse med moderns liv. Det döpta spädbarnet står genom Anden i omedveten livsgemenskap med Jesus och är därigenom både andligen levande och barn hos Gud. Men så snart det kan inhämta undervisning ur ordet, är det Herrens mening, att det skall leva och växa till genom att »äta»: höra och lära Guds ord. Menade någon angående ett spädbarn, att eftersom det i moderlivet levat utan att äta, så bör det också efter födelsen leva utan att äta, så finge ju denne rätt snart uppleva följderna av sitt brott emot livets lag. Då det gäller det döpta barnet menar mången: Har det genom dopet blivit barn hos Gud, så måste detta även utan undervisning visa sig i barnets medvetande. Den, som talar och handlar så, bryter därmed emot livets lag i Guds rike — och följden blir ock, att det andliga livet dör. Den omedvetna gemenskapen skall genom ordet bliva medveten. Gud har till frälsning sammanfogat döpande och lärande. Och »vad Gud har sammanfogat, må icke människor åtskilja». (Matt. 28:19, 20, 1 Kor. 12:13, 2 Tim. 3:14, 15.)

Luther: »Det gör intet till saken, att barnet icke är medvetet om sin tro, ty en kristen tror ju även under sömnen, ehuru han icke är medveten härom. Likaså tror han under arbete, som ställer krav på hela hans uppmärksamhet.»

Det kan givas tillfällen i en kristens liv, under vilka det ordet av Kristus särskilt gäller: »Jag har bett för dig, att din tro icke må varda om intet». En kristen kan komma att likt Petrus

förneka sin Herre med både ord och gärningar. Nu hör ofta i sådana fall till Herrens ledning och tuktan, att han döljer sig. Det kan då bli så mörkt för den som syndat, att om alla troende sade till honom, att han dock hade syndernas förlåtelse, han likväl icke vågade eller kunde tro det. Var är nu den *medvetna* tron hos denne? Visst längtar han efter, att allt mellan Herren och honom vore väl, men att tro, nåden gäller honom, det förmår han inte. Här är »Kristus förlorad och dock icke förlorad». Andens gemenskap och hjärtats längtan efter nåd finnas kvar under allt, fastän den fallne icke vet om Andens närvaro eller ens tänker på sin längtan såsom vore denna tro. Men det är nu den bönen gäller: »Jag har bett för dig, att din tro icke må varda om intet.» — Det är nåd att få räkna med även omedveten livsgemenskap enligt Guds ord och löfte.

”Barmhertighetens mått” och ”domens mått”.¹

Av chefsbibliotekarie dr. phil. *Rafael Edelmann*.

Läran om Guds »mått» (*middot*) indtager en central plads i den jødiske teologi. Midda-begrebet står i midtpunktet af læren om Guds forhold til mennesket og Hans stilling i historiens afvekslingsrige forløb; det berører alle sider af teologien. Vi ser det anvendt ved verdens tilblivelse efter en bestemt plan, i det enkelte menneskes såvel som i samfundets liv, over for det enkelte folk og over for nationerne; det anvendes i dette liv og i det hinsidige, hvadenten det drejer sig om individets og for så vidt også gruppens tilværelse efter døden eller om læren om de allersidste ting. Og det griber ind i Guds forhold til naturen, til dyreriget, himmellegemerne o.s.v. Men er midda-begrebet konstitutivt inden for den jødiske teologi, så er det det ikke mindre i den jødiske etik og i den jødiske ret. Og her står vi så ved sagens kernepunkt. Det er selve retfærdighedsbegrebet det gælder, den etiske ligevægt, om jeg så må sige, der må danne grundlaget for retsstaten, som er meningen med og målet for Toraen. — Det er nødvendigt at gå lidt nærmere ind på dette forhold for bedre at kunne belyse begrebet »mått» (*middā*) o.s.v.

Når man møder begrebet *Tora* («Lagen», «Läran»), så er man ganske naturligt på grund af dens religiøse karakter og dens religiøse begrundelse tilbøjelig til udelukkende at opfatte den som en teologisk størrelse (storhet) og kun at behandle

¹ Avsnitt ur Dr Edelmanns anförande vid doktorsdisputation i Lund 23 maj 1950 Henrik Ljungmans avhandling om »de två måtten».

den ud fra en teologisk synsvinkel. Jeg tror derimod — og for at udtrykke hvad jeg mener så tydeligt som muligt, sætter jeg sagen på spidsen — jeg tror altså, at man vil kunne bedømme Toraens væsen rigtigere, ved at se den fra et rent *juridisk* synspunkt, nemlig som en *lovbog* for menneskesamfundet, en *lovbog*, som ganske vist er givet af Gud. Først med dette moment, nemlig, at den er givet af Gud, træder det teologiske til. Samfundet i alle dets forhold, staten med alle dens institutioner og funktioner, dens enkelte samfundsborgeres liv og færden baserer på en lov, og denne lov stammer ikke fra en menneskelig lovgiver eller fra et menneskeligt lovgivende gremium, men fra Gud. Loven i det menneskelige samfund har sin autoritet fra Gud. Ud fra denne lov udvikles og deduceres alle de nye love og regler, som det levende samfundsliv nødvendiggør. Derved får også disse nye love guddommelig autorisation, d. v. s. at Gud vedbliver at være lovgiver. Han udgør den lovgivende magt i staten. Staten er en Gudsstat, og Gud er dens overhovede, dens *mélek* (konung), og for at staten og samfundet skal kunne bestå og trives til den størst mulige lykke for hver enkelt borger, må Han kræve loven overholdt. Loven i en stat fastlægger bl.a. mål og vægt, den regulerer priser, den bestemmer i straffeloven, hvilke straffe der skal idømmes for hver enkelt overtrædelse o.s.v., o.s.v. Som statens overhovede, dens konung, er Gud også dens øverste dømmende instans, dens *dajjan* eller *šofet*, og når han kræver loven respekteret, må Han som dommer selv respektere den og dømme efter loven eller efter det retsprincip, som loven er bygget på. Ret og retfærdighed er de vigtigste krav i samfundet og må ikke svinges af nogen som helst (*h^a šofet kál ha-ares lo ia 'šä mišpat?* 1 Mos. 18:25). Det er *retssikkerheden* det gælder. Og som i det mindre, således også i det større. Verden, livet, altet er en enhed, en tanke, som er immanent i jødedommen, og som stærkest trænger igennem i Kabbalaen, hvis inderste væsen jo er en stræben

efter at samle tilværelsens mangfoldighed i en indbyrdes enhed og i en endelig enhed med Gud. »Således som I dømmes for nede, således dømmes jeg for oven» siger en haggada. Det vil primært sige, at Gud som øverste domsinstans fører »tilsyn» om jeg så må sige, med de jordiske underinstanser. Men det vil også sige, at retsordningen er den samme i himlen som på jorden, retsprinciperne og retskravet er de samme.

Når en dommer får en sag, en *d^eḥar dīn*, forelagt til bedømmelse (*dīn*), så har han visse normer som han skal følge; han skal måle de foreliggende momenter, afveje pro og contra mod hinanden, indtil han kommer til den rette afgørelse (*mišpāt* eller *dīn*) om skyld eller uskyld (*ḥobā* eller *zākut*), så han kan udtale sin dom, om den anklagede er skyldig eller uskyldig (*ḥaijāb* eller *zakkái*). Den skyldige får sitt »mått» (*middā*), d.v.s. den ham tilmålte straf svarende til hans brøde (*middā k^enéged middā*). Hvis denne afgørelse skal være retfærdig (*šēdèḳ*) må altså alle reglerne være fulg, den rette, foreskrevne målestok være anlagt. Krænkes dette krav, så lider retssikkerheden skade, og derfor må det konsekvent kræves af enhver dommer (*daiian*), enhver, der sidder til doms i en sag. Ikke mindst af den øverste domsmyndighed i samfundet, som endda selv tillige er den lovgivende magt.

Men nu kommer der et andet moment ind i billedet. Gud er jo ikke blot og kun et led i samfundsmaskineriet. Han er jo Gud, Han er altets almægtige skaber og opretholder, han er den kærlige fader, den barmhjertige og nådige, den langmodige og på kærlighed rige og den, der tilgiver synd og brøde. Og dermed får sagen en anden aspekt. De normer og de love, der gælder i menneskesamfundet, ses fra Guds stade så at sige oppefra. Gud overser mere. Retfærdighedsbegrebet bliver udvidet, det kommer til at rumme mere, nye momenter kommer til, som den menneskelige dommer er afskåret fra at kende eller gøre brug af, selv om han ville. Når den menneskelige

dommer har medlidenhed (*rahmānūt*), med den anklagede eller med sagsøgeren, så må han aldrig lade sig rive hen til at dømme imod loven. Den gældende lov må overholdes, og det allerede på grund af de uheldige konsekvenser, det ellers kunne få i andre tilfælde, hvis dommeren i det ene lod sig rive med af sin medfølelse og gik imod den formelle ret. Gud derimod kan frit lade barmhjertigheden (*rah^amīm*) spille, uden at loven dermed overtrædes og det i den grad, at det, der for mennesket allerede ser ud som barmhjertighed, for Gud stadigvæk er lov. Når vi således i den kendte Mishna Berachot V, 3 og igen i Megilla IV, 8 læser, at man ikke i bønnen må sige: »Din barmhjertighed strækker sig over fuglereden» med henblik på budet Deut. 22,6-7 om, at man, når man finder en fuglerede og ønsker at tage æggene eller ungerne, da først må jage moderfuglen bort, så forklarer både den palæstinensiske og den babylonske Gemara dette bl.a. med, at man med denne bøn, at man erklærer, at Guds middot (det vil her sige love) udtrykker barmhjertighed, når de i virkeligheden er almindelige befalinger (*'òsä middōtaū šäl HKBH rah^amīm u^e-'ēnān 'allā gezērot*). Det vil altså sige, at hvad der for mennesket allerede ser ud som barmhjertighed, efter guddommelig målestok (*middā*) stadig er lovmæssig befaling. Travers Herford vil i sin bog: *Christianity in Talmud and Midrash* (s. 202) forklare dette talmudiske sted som værende rettet imod den paulinske antitese lov og nåde. Men han har næppe ret dermed. Den samme tanke går nemlig igennem hele den rabbiniske opfattelse af loven og dens forhold til mennesket. — Men når den anførte sætning gælder, så gælder også den omvendte sætning, den nemlig at det, som mennesket føler som straf (*pur^anūt*), efter Guds målestok i virkeligheden er barmhjertighed (*rah^amīm*) således at man skal takke Gud for det onde som for det gode. Thi selv om retsordningen og retsprinciperne er de samme i himlen som på jorden, så er målene, proportionerne forskel-

lige. Med de mål, som mennesket måler med her på jorden, får det tilmålt i himlen. Dette er det gældende retsprincip. Men denne lighed i målene refererer kun til deres indhold og deres art, altså om de er gode eller onde eller til måden, de er begået på. Retfærdigheden kræver »mått svarande mot mått« (*middā k^enéged middā*), at hver handling fremkalder en ganske bestemt reaktion. Men størrelsesforholdene er forskellige, Guds »mått« (*middā*) er ikke som menneskets »mått«, og det gode mål er vigtigt og overstrømmende.

Medens den menneskelige dømmer altså strikte må holde sig til lovens bogstav uden at lade sig influere af noget som helst andet, så har Gud rådighed over ganske andre hjælpemidler til at stifte retfærdighed. Gud kan skue ind i menneskets hjerte og nyrer, Han tæller tanker og motiver med ved bedømmelsen, i Hans erindring opbevares menneskets fortjenester (*zākūt*) og tidligere skyld (*hobā*), for Han tæller menneskets etiske afstamning med, nemlig om han har fromme eller onde forfædre — i første tilfælde er det »Fædernas fortjenester« (*z^ekūt 'ābot*) — og til Guds rådighed står barmhjertigheden som det vigtigste af alt.

Når et menneske eller et folk eller hele verden træder frem for Gud med sine dyder og laster, så sidder Han til doms, Han er dommer (*daiiān*) og Han holder dom (*dīn*). Ligesom loven er et neutralt begreb, således er også dommen (*dīn*) primært en neutral handling, en handling, der går ud på at konstatere sagens fakta. Skyldfølelsen bevirker, at dom opfattes som værende lig med fordømmelse. »Dommens mått« (*middāt had-dīn*) er altså *oprindelig* et neutralt begreb og kan opfattes som »strenghed«. Ofte anvendes i forbindelse med domshandlingen billedet af vægten (vågen, *moz^enāim*) med de to vægtskåle: *skyldens* skål (*kaf hobā*) på den ene side og *fortjenestens* skål (*kaf zākūt*) på den anden side. — De har, hr. respondent, berørt dette billede med vægten i begyndelsen af Deres afhandling,

men De er ikke gået nærmere ind på det siden hen. Jeg tror det ville have været til stor nytte for Dem i Deres udredninger. I skyldens vægtskål ligger de onde handlinger, og i fortjenestens vægtskål ligger alt det positive, der taler for den anklagede, hans egen og hans fædres oskyld (*zākūt*), hans eventuelle gode motiver, hans anger og — Guds barmhjertighed. Er skyldsiden let, så vejes den op af den anden side, og er de to sider i ligevægt (*bēnonī*), så gør barmhjertighedens måtts tilstedeværelse udslaget (*middat rah^amīm* er *kobēš* d.v.s. den trykker skålen ned, så skyldsiden går op). Er brøden så svær, at den tynger den anden side op, eller er fortjenestens vægtskål (*kaf zākūt*) tom, så tynger brøden ned skyldens vægtskål (*kaf hobā*). Med alt dette er i alle tre tilfælde skylden vejet, målt, der er konstateret, hvilken art af straf, brøden skal sones med.

Og nu kommer igen et nyt forhold til. Efter at dommen er faldet, og straffen er udmålt (men før »*gezar dīn*«, d.v.s. før den endelige besegling af dommen), kan Gud forlade sit dommersæde (sin *kisse-had-dīn*) og sætte sig på barmhjertighedens trone (*kisse hā-rah^amīm*). Inden dommens eksekution er Gud så at sige den dømtes kreditor. Den dømte står nu i skyld over for Gud, som har, om jeg må udtrykke det således, en privat fordring på den dømte, Han har den dømtes skyldbevis (*š^etar hob*) i hænde, og som enhver kreditor kan Han gøre med dette, hvad Han vil. Dommen er indført i en protokol, men endnu ikke underskrevet og beseglet. Gud kan indfordre skylden, d.v.s. lade den dømte synder lide sin straf, eller Han kan eftergive gælden, tilintetgøre skyldbeviset, stryge sagen i protokollen, med andre ord: Han kan tilgive.

Allerede i dommen havde »barmhærtighetens mått« (*middat rah^amīm*) haft sin opgave, som vi har set, den havde været medvirkende ved prøvningen af den behandlede sag, den var en funktion af dommen, den indgik i den som en konstitutiv bestanddel og var dermed med til at bestemme straffen, lade

retfærdigheden ske fyldest. Efter at dommen er afsagt (men altså inden den er besejlet), træder »barmhærtighetens mått» påny i funktion over for synderen. Det bevirker, at han endnu får en frist til anger og bod, han får lejlighed til at gøre godt igen, hvad han har forbrudt og vise, at han er vendt om fra den onde vej. Og så forbarmer Gud sig over ham, letter ham omvendelsen, tilgiver ham. Gud vil jo ikke straffen for straffens skyld. Han har ingen behag i den dødeliges død. Kun når synderens brøde er så stor, at ingen momenter taler til gunst for ham, undrages han »barmhærtighetens mått» (*middat rah^amîm*), han får ingen frist, ingen lejlighed til anger og bod, og straffen eksekveres med det samme. En så stor mængde af det onde, at det ikke kan opvejes af noget positivt, eller at det ophæver alt andet, er farlig for verdensordenen og kan ikke tåles. Skulle »barmhærtighetens mått» træde i funktion over for denne synder, ville det stride imod retfærdighedskravet, medens man på den anden side kan sige, at unddragelsen af »barmhærtighetens mått» her i sig selv er en retfærdigheds- og barmhjertighedsakt over for det øvrige samfund. Gud udøver »domens mått» med henblik på verden, som han elsker, altså som en funktion af »barmhærtighetens mått». Gud har jo skabt verden både med »barmhærtighetens mått» og med »domens mått» for at skabe den etiske balance, som er verdensordenens, retfærdighedens basis, men Hans kærlighedsfulde mål er en verden, hvorfra det onde er helt fortrængt hvilket i sin konsekvens vil sige en verden uden »domens mått» og kun med »barmhærtighetens mått». Derfor er det Guds krav til mennesket, at det skal bekæmpe og besejre det onde, og Han har lært mennesket, hvorledes det kan gøre det. Det menneske, der efterkommer dette krav, fremmer det godes sejr og elskes af Gud, medens det menneske, der ikke opfylder Guds ønske og endog handler imod det, fremmer det ondes vækst og opholder verdens fuldkommengørelse. Når dette syndige

menneske straffes, så sker det altså både af retfærdighed over for synderen og af barmhjertighed over for verden. »Barmhærtighedens mått» og »domens mått» er det samme, blot under forskellig aspekt. I det anførte tilfælde er virkningen forskellig alt efter, fra hvilken side man betragter det. Men i andre tilfælde synes de to middot næsten helt identiske, som når Gud af kærlighed til sine fromme for at befri dem for den ringe mængde af synd, som måtte klæbe ved dem, sender »lidanden», »prövningar» (*iissūrīn*) over dem, ved hvilke dette kvantum af synd bortfjernes, så at de står rene for Ham. Disse »prövningar» (*iissūrīn*), straf som Gud sender over sine fromme af kærlighed (*iissūrīn šāl 'ah^abā*), fordi Han elsker dem og vil rense dem for det onde, der klæber ved dem. Denne straf virker som en belønning; »barmhærtighedens» og »domens mått» synes identiske, samtidig med at retfærdigheden sker fyldest.

Det vil jeg altså holde fast ved — og dette siger jeg generelt —: at man ikke helt kan ignorere det, som man kan kalde det juridiske synspunkt selv når man beskæftiger sig med det haggadiske stof inden for den gamle rabbinske litteratur. Den jødiske stat, det jødiske samfund i det andet tempels tid og i de næste par århundreder nærmede sig stærkt et teokrati, i hvertfald i teorien, og dette præger hele den tids litteratur og dens forestillinger om Gud og teologien, og for så vidt kan man betragte den overleverede jødedom den dag i dag som et teokrati in torso, uden dets attributer. De rabbinere, hvis udtalelser og lære udgør den gamle rabbinske litteratur, var dette teokratis jurister, og de hentede i vid udstrækning deres billeder og behandlingsmåde fra det juridiske liv.

Innehållsförteckning.

	sid.
<i>Erik Petré</i> n: Gamla Testamentet om Getsemane	49
<i>Efr. Engström</i> : Något om gemenskap med Kristus	57
<i>Rafael Edelmann</i> : Barmhärtighetens mått» och »do- mens mått	65

EREVNA. Utgivare: Prof. H. Odeberg, Box 91, *Lund*. Ekonom: Edilen Teol. Kand. Viktor Rydqvist, Akad. Fören., *Lund*. Distribution: Teol. Kand. Helmer Hansson. Red. o. exp.: S:t Mångsgatan 6 a, *Lund*. Årsmedlemsavgift inclusive pren.avg. 7:- kr. Stödjande bidrag *ad lib*. Postgirokonto nr 27 11 04 Erevna, *Lund*.

Lund 1950. Carl Bloms Boktryckeri A.-B.
Falkenberg 2002. KEGs Sätteri HB